

Αφορμή

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ
yannis.kalo@gmail.com · no14me.blogspot.gr/

Τα πρόσωπα

» **Tove Ditlevsen** (μτφρ. Κατερίνα Σχινά, εκδόσεις Πατάκη)

«Κοιμούνταν όλοι, εκτός από τον Γκερτ που δεν είχε γυρίσει ακόμα σπίτι, παρόλο που ήταν σχεδόν μεσάνυχτα. Κοιμούνταν, και τα πρόσωπά τους ήταν κενά και γαλήνια, αφού δεν χρειαζόταν να χρησιμοποιηθούν ξανά ως το πρωί. Ίσως μάλιστα να είχαν βγάλει τα πρόσωπά τους και να τα είχαν τοποθετήσει με επιμέλεια πάνω από τα ρούχα τους για να τα ξεκουράσουν· δεν τους ήταν απολύτως απαραίτητα όσο κοιμούνταν. Τη μέρα, τα πρόσωπα άλλαζαν συνεχώς, λες και δεν έβλεπε παρά την αντανάκλασή τους στο νερό. Μάτια, μύτη, στόμα, ένα τόσο απλό τρίγωνο — πώς όμως μπορούσε να εμφανίζεται σε τόσες, άπειρες, παραλλαγές; Για πολύ καιρό απέφευγε να βγει στον δρόμο γιατί το πλήθος των προσώπων την τρόμαζε. Δεν τολμούσε να συναναστραφεί τα καινούρια και φοβόταν μήπως ξανασυναντήσει τα παλιά».

Η Τόβε Ντεϊλέουσεν γεννήθηκε το 1917 στα περίχωρα της Κοπεγχάγης, υπέφερε από διαζύγια, ψυχολογικά προβλήματα και κλινικές αποτοξίνωσης, αυτοκτόνησε το 1976, έχοντας αφήσει πίσω της ένα πολυποικίλο έργο. Τα πρόσωπα κυκλοφόρησαν το 1968. Η μυθοπλασία δύσκολα μπορεί να απελευθερωθεί παντελώς από το βίωμα, ο τρόπος να κοιτάμε και να προσλαμβάνουμε τα πράγματα, έχει εν πολλοίς να κάνει με το υλικό από το οποίο είμαστε φτιαγμένοι, καθώς και με την επεξεργασία του στην τριβή με τον τριγύρω κόσμο. Το βιογραφικό, σύντομο ή εκτενές, δημιουργεί ένα ακόμα αναγνωστικό πλαίσιο, αναπόφευκτα.

Στην περίοδο της αυτομυθοπλασίας, η οποία δεν γεννήθηκε εκ του μηδενός, απλώς πρόσφατα κατονομάστηκε, ξεχνάμε συχνά τον τρόπο, μεροληπώντας υπέρ του περιεχομένου, κάποιοι από εμάς γινόμαστε ντετέκτιβ αναζητώντας την απόλυτη αλήθεια πίσω από την αληθοφάνεια, περιφέρουμε ανά χείρας ζυγαριές μέτρησης προνομίου και πόνου. Τα λέω αυτά γιατί τα θεωρώ σημαντικά, είναι θέματα που συχνά προκύπτουν σε διάφορες συζητήσεις, είτε αμφισβητώντας την αλήθεια —σίγα μην έγιναν έτσι τα πράγματα— είτε διατυμπανίζοντας την αδιαφορία μας —και τι με νοιάζει εμένα; Η αλήθεια είναι πως η ολοένα και πιο ατομική πρόσληψη και επικοινωνία της λογοτεχνίας γεννά αντιδράσεις, αμφιβολίες, τραβώντας το χαλί κάτω από τα πόδια της ενσυναίσθησης που το οικογενειακό συνήθως τραβάει στην επιφάνεια, οδηγώντας μετωπικά σ' ένα: έγω και εγώ τα προβλήματά μου· ένας προβληματικός αγώνας που κανένας αρέτης δεν έδωσε το σύνθημα, κανείς θεατής δεν βρίσκεται στις εξέδρες, κανένας αντίπαλος δεν παίρνει θέση στα κουλουάρ δίπλα μας, εμείς όμως επιμένουμε, ναι αλλά εγώ, βάζουμε και τρεις τελείες μετά. Εδώ, λέμβος φαταχτερά κόκκινη στη μέση του πελάγου και του σκότους, εμφανίζεται ο τρόπος. Ένα κλισέ με παρομοίωση υπερβολική. Αλήθεια είναι.

Η Λίτσε, συγγραφέας παιδικής λογοτεχνίας, σύζυγος και μητέρα τριών παιδιών δυσκολεύεται στην καθημερινότητά της. Πιστεύει πως τα παιδιά της την απεχθάνονται, πως ο σύζυγός της θα την εγκαταλείψει, πως δεν θα καταφέρει να γράψει ξανά. Κατατρώκεται από οικείες μορφές και φωνές. Νοσπλευτικά ιδρύματα και φαρμακευτικές αγωγές. Στιγμές ανέφελες, νποιά σ' έναν απέραντο αφρισμένο ωκεανό.

Συχνά γίνεται αναφορά σε εγκεφαλική κατασκευή όταν μιλάμε για συγκεκριμένα έργα. Λες και υπάρχουν βιβλία που δεν αποτελούν εγκεφαλική κατασκευή, λες και υπάρχει ανθρώπινη δραστηριότητα, από την πλέον ελάχιστη ως την πλέον θαυμαστή, που δεν υπάγεται στη λειτουργία του εγκεφάλου. Όπως όταν ένας υγιής δικαιολογεί μια ξαφνική λιγούρα λέγοντας πως του έπεσε το ζάχαρο. Ίσως η διάκριση μεταξύ εγκεφαλικής και συναισθηματικής κατασκευής να έχει να κάνει με την αγωνία κάποιων για ψυχή. Στα πρόσωπα το επίθετο εγκεφαλική έχει μεγαλύτερη δόση ακριβείας, καθώς εδώ τα πάντα διαδραματίζονται στο εσωτερικό, ακόμα και η παντογνώστρια αφηγήτρια εκεί, στο εσωτερικό της Λίτσε, έχει στήσει το παρατήριό της. Δεν υπάρχει τελειότητα. Ακόμα ένα κλισέ που εδώ βρίσκει ορθότερη εφαρμογή. Τελειότητα, ωστόσο, ως προς τι; Ως προς έναν μέσο όρο φυσιολογικού, εκείνου που η επιστήμη μπορεί να αντιληφθεί και να περιγράψει. Ως προς αυτή την κανονικότητα, η Λίτσε νοσεί.

Η αφηγήτρια, παρότι παντογνώστρια, απλώς καταγράφει τις φωνές, σκιαγραφεί τις μορφές, περιορίζεται στο φίλτρο μέσω του οποίου ο έξω κόσμος διαστρεβλώνεται, δεν αναλώνεται σε ακριβέστατα και περιττά δίπολα ουστού λάθους, υγιεινός και νοσούντος. Δεν το δηλώνει αλλά στέκεται φύ-

λακας στα σημεία εισόδου, αποτρέπει τον αναγνώστη να περιδιαβεί εντός, να παρηγορηθεί με εξηγήσεις. Αν κάθε βιβλίο, όπως κάθε μορφής επικοινωνία, προϋποθέτει έναν δέκτη, εδώ τα πράγματα είναι θαλά. Θέλω να πω πως η ίδια η Λίτσε δεν επιθυμεί να επικοινωνήσει, ίσως και να αδυνατεί ή να το κάνει με ένα ιδιαίτερος προσωπικό τρόπο. Την επικοινωνία την αναλαμβάνει η αφηγήτρια, εκείνη είναι που καταγράφει και αποτυπώνει, εκείνη παρουσιάζει το αποτέλεσμα στον αναγνώστη. Ο αναγνώστης ίσως και να ενοχληθεί μη βρίσκοντας ένα κοινό εμβάδον, ίσως και να θυμώσει με την αφηγήτρια για τον τρόπο της, για την άρνησή της. Και όμως.

Κανένα ρεύμα της τέχνης δεν γεννήθηκε απαλλαγμένο από τους ευρύτερους κοινωνικοπολιτικούς συσχετισμούς. Κάποιες φορές προηγήθηκε πριν οι συσχετισμοί αυτοί γίνουν ορατοί, κατονομαστούν και περάσουν στη θεωρία της κοινωνιολογίας, της ψυχολογίας, της λογοτεχνίας, της ανθρωπολογίας, της κάθε λογής λογίας, πριν επιχειρήσει η επιστημονική κοινότητα να τους επισημάνει και να τους αντιμετωπίσει στρέφοντας το βλέμμα στο κάθε πρόσφατο παρελθόν, γυρεύοντας τις πηγές. Το λέω αυτό εξαιτίας των παραπάνω. Ακόμα και αν αφήσει κανείς έξω από Τα πρόσωπα το βίωμα της Ντεϊλέουσεν, την πιθανή ανάγκη της να το διαπραγματευτεί ή και να το επικοινωνήσει με τον τρόπο που οι συγγραφείς επικοινωνούν ή δοκιμάζουν να το κάνουν, Τα πρόσωπα μόνο επιφανειακά αποτελούν μια ιδιωτική μυθιστορία, μόνο με παρωπίδες ανάγνωσης θα διέφευγαν της προσοχής τα υποστρώματα. Και είναι αυτά τα υποστρώματα που δίνουν βάθος, όχι απλά ως διακριτό, αλλά ως συναισθηματικό, το εμβάδον που αποσιιάζει από την επιφάνεια της εσωτερικής και ιδιωτικής αυτής αφήγησης, απλώνεται από κάτω. Οι φωνές που φτάνουν από τα αμπάρια.

Η επίδραση της Γουλφ είναι εμφανής. Όμως μια στιγμή. Ίσως δεν το έθεσα σωστά. Η επίδραση του κόσμου πάνω της όπως το απέδωσε η Γουλφ είναι εμφανής. Καλύτερα έτσι. Δεν αποφασίζει κανείς —εντάξει το αποφασίζει καμιά φορά, αλλά έχει κοντά πόδια— να βιώσει τον κόσμο με τον τρόπο κάποιου άλλου, αυτό το χαζό να μπει στα παπούτσια του άλλου. Η Λίτσε μοιάζει με αρκετά από τα γυναικεία πρόσωπα του γουλιφικού έργου, η Ντεϊλέουσεν μοιάζει με την ίδια τη Γουλφ, όχι από επιλογή ωστόσο. Φυναίκες, ενός κάποιου προνομίου, ασφυκτικά τοποθετημένες στον ρόλο της σύζυγου της μητέρας της κόρης της αδερφής της γυναικας της εποχής τους, η γραφή ήταν μια διέξοδος, σίγουρα ήταν, ήταν όμως και μια χύτρα με το καπάκι σφιγμένο καλά και τον εξαερισμό πότε να λειτουργεί και πότε όχι, υπακούοντας κάποιο δικό του μάνιουαλ λειτουργίας, μέχρι που έσκασε. Η γυναικεία γραφή του εικοστού αιώνα έχει πολλά κοινά, διόλου τυχαία. Μήπως κατάφερα να υπονομήσω την εγκεφαλικότητα, αν τουλάχιστον με αυτό εννοεί κανείς τη συνειδητή απόπειρα κατασκευής και/ή υπονοεί μια κάλκευση από πλευράς υποκειμένου. Ίσως και να το έκανα. Λογοτεχνία από το πάνω ράφι.

Με την πρώτη ευκαιρία θα αναζητήσω την Τριλογία της Κοπεγχάγης.